

Premis de la Crítica de l'AELC 2008

Quaderns Divulgatius, 35

Premis de la Crítica de l'AELC 2008

ASSOCIACIÓ
D'ESCRIPTORES
EN LLENGUA
CATALANA
30 ANIVERSARI

Barcelona, 2008

*Aquest trenta-cinquè Quadern Divulgatiu de l'AEELC
està patrocinat per*

© dels autors

Primera edició: setembre de 2008

Dipòsit legal: B-40.298-2008

ISSN: 1885-2734

Edita: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana

Canuda, 6, 5è (Ateneu Barcelonès) 08002 Barcelona

E-mail escriptors@aelc.cat <http://www.escriptors.cat>

Realització: Insòlit, Barcelona

Impressió: La Impremta Ecològica, Barcelona

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

Sumari

9

Presentació
Adrià Chavarría

PREMI JOSEP MARIA LLOMPART DE POESIA «CAVALL VERD»

Casa de misericòrdia. Joan Margarit

15

Des del punt dolç
Francesc Parcerisas

18

Arquitecto de la misericordia
Antoni Gual

21

El recer
Xavier Cortadellas

23

Poesia com a últim refugi
J. Ricart

PREMI RAFAEL JAUME DE TRADUCCIÓ POÈTICA «CAVALL VERD»

Obra poètica, Salvatore Quasimodo
Traducció de Susanna Rafart i Eduard Escoffet

29

Ed è subito sera

David Castillo

31

Quasimodo, poeta incisivo

Jordi Galves

33

Obra poètica. Salvatore Quasimodo

Melcior Comes

35

L'obra poètica de Quasimodo

Francesc Parcerisas

PREMI DE LA CRÍTICA DELS ESCRITORS VALENCIANS DE NARRATIVA

L'home manuscrit. Manuel Baixauli

39

Una novel·la dietari, vida escrita

Bartomeu Fiol

42

Un desig enquadrnat

Xavier Cortadellas

44

La vocación o el destino

Julia Guillamon

PREMI DE LA CRÍTICA DELS ESCRITORS VALENCIANS DE POESIA

Claustre. Isabel Garcia Canet

49

De solituds i silencis

Eva Soler

52

L'ofici de poeta

Vicent Alonso

55

Propostes generadores de diàleg

Eduard Ramírez

57

Commemoracions

Enric Sòria

PREMI DE LA CRÍTICA DELS ESCRITORS VALENCIANS D'ASSAIG

De mar estant. Tono Fornes i Juan Gargallo

61

Gandia, desde el mar

S. Mascarell

63

De mar estant regresa a puerto

Arturo Ruiz

66

Singladura por las costas valencianas
Cristina Arnau

PREMI DE LA CRÍTICA DELS ESCRIPTORS VALENCIANS DE TEATRE

Desàngel. Josep Lluís Roig

71

Per a què es viu
Vicent Penya

PREMI DE LA CRÍTICA CATALANA DE NARRATIVA

L'home manuscrit. Manuel Baixauli

75

Presentació
Joan Josep Isern

PREMI DE LA CRÍTICA CATALANA DE POESIA

Casa de misericòrdia. Joan Margarit

85

Els escenaris de la memòria contra la intempèrie
Josep Ballester

Presentació

Adrià Chavarría

Aquest *Quadern*, com cada any, aplega algunes de les crítiques dels llibres que han guanyat els Premis de la Crítica de l'AELC: Els Cavall Verd, els Premis de la Crítica dels Escriptors Valencians i els Premis de la Crítica Catalana. Aquest recull forma part dels diversos textos que publica l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana com ara: els retrats literaris, la revista *Literatures* i els DVD al voltant d'escriptors dels Països Catalans.

Més que mai hem de reivindicar la figura del crític literari. En una comunitat literària cada cop més voluble i amb un públic lector que cada vegada té el bagul de llibres més buit, el crític és l'escriptor que contínuament ha d'interrogar els llibres que es publiquen i les temàtiques que s'hi tracten. Si ell no ho fa, aleshores, qui ho farà? A molts ja els agradaria que en la nostra literatura s'esborrés l'espai de la crítica. Incerta glòria d'un dia d'abril!

El crític literari, més que cap altre escriptor, ha d'analitzar, de manera profunda i afilada, la veu de l'obra en qüestió. Ha d'estar a l'aguait de les pistes que li ofereix, posem per cas, el novel·lista, el poeta o l'assagista de torn. Ha de donar testimoni d'ell mateix, i d'allò que l'envolta: les xarxes del poder, la llengua, la tradició

literària. Ara bé, per exemple, pel que fa al tema de la tradició, hem de tenir en compte aquella part més silenciada. Aquesta part silenciada correspon a l'obra de les nostres escriptores. Escrivim en una llengua suposadament neutra? No. Aquesta llengua ha estat dominada pels homes escriptors que, entre nosaltres, ens hem donat autoritat literària –aquest terme s'ha d'enfocar com l'actitud que pretén alliberar, i alhora fer «més grans», les relacions amb l'altri, siguin aquestes relacions de caràcter literari o no. L'autoritat és un gest que et concedeixen els altres i, per tant, no és una exigència que es reclami un mateix. I això, malgrat que no ho sembli, influeix en el ritme de publicacions, de reedicions d'obres i de concessions de premis etc.; crec, que la tradició és un afer de tothom. Si fos el cas, és una tasca de tots els crítics literaris. Una història de la literatura no ha de pretendre la construcció d'un cànon. La idea del cànon és historicista. Des d'un seient, pretesament neutral, es pot controlar l'oblit literari.

El crític pot jutjar. No ho dic en el sentit de sotmetre una obra al tribunal de la crítica. No hi ha cap tribunal de la crítica. Però, els homes sempre jutgem. Malament d'aquella societat que deixa de jutjar. Si no es jutja, els mecanismes del poder que ens ofega de manera subtil (com es dona en el cas de l'opressió lingüística i cultural que patim, cada dia, els Països Catalans) ho aprofita per retornar-nos-ho de manera banal. I certa banalitat, en el món de la crítica, ja s'hi ha instal·lat. Allò que ha de fer el crític, més que fer *laudatios* o explicar fil per randa l'estructura de l'obra, és obrir trencalls que interpretin les idees que conté l'obra que critica. Donar suggeriments de la lectura que li ha provocat aquest text. Malgrat que pugui semblar una redundància, el crític ha d'exercitar, encara més, una manera de llegir més crítica. No refiar-se d'allò donat. El crític ha de qüestionar tota forma de control literari.

Aquells que han volgut fer de l'escriure un ofici a la força han acabat convertint la crítica en un mer exercici descriptiu. La força que pot desplegar una crítica literària no es pot fer si hom pacta

amb el poder literari i periodístic, sobretot de la ciutat de Barcelona.

Aprofitem per donar l'enhorabona als guanyadors dels premis d'aquest any i als crítics que han escrit sobre les obres premiades. Amb la publicació d'aquest *Quadern* l'AELC amplia, entre els socis, la xarxa de lectura. Som l'associació d'escriptors dels tres països, però, de vegades, la circulació de les obres entre els tres territoris es converteix en una tasca àrdua i difícil.

PREMI JOSEP MARIA LLOMPART DE POESIA

«CAVALL VERD»

Casa de misericòrdia

(Proa)

Joan Margarit

Des del punt dolç

(*El País, Quadern*, 1 de març 2007)

Francesc Parcerisas

Joan Margarit (Sanaüja, 1938), ha assolit el punt dolç que li permet de recollir els fruits de molts anys de dedicació, allò que –parafraçant-lo a ell– ha fet i no allò que pensava que hauria de fer. La dedicació de Margarit, a més a més, s’ha vist en els darrers anys incrementada de manera notable per la seva concentració en l’escriptura, l’estudi i la traducció de la poesia d’altri (Hardy, Bishop), la traducció i la difusió de la seva obra i per l’assoliment d’un registre de veritat que, havent estat sempre present als seus llibres, ha adquirit una transparència de coneixement i dolor. *Càlcul d’estructures* (2005) i *Joana* (2002) –crec que per aquest ordre d’escriptura, perquè el primer dels dos títols va quedar dormant per la urgència del segon– avançaven molt bé aquest pòsit pausat i sense concessions, sempre còmode en l’estructura del vers, amb un escriure de duresa moral, que no perdona l’engany, sobretot l’engany alimentat amb les falses il·lusions que emmascaren el sentit de la vida, que és *Casa de misericòrdia*. Poemes com «La merla» o «Refugis» ja són bastits per acompanyar els lectors i el poeta, des del sentit ple d’haver salvat molt poques coses. Ara, en aquest nou llibre, ens ho repeteix: «Quedava el que hi havia rere la

tendresa»; i entenem que ni la tendresa mateixa –i no cal dir ja la passió encegadora–, no ens pot ser cap fustot salvador on aferrar-nos.

Nàufrags, inevitablement a la deriva del sentit de la vida, oscillem entre l'antifaç negre que ens tapa la llum i ens permet de sospirar alguna mena de parcel·la de la vida en rosa, i el coneixement profund, ineludible, de la certesa insignificant de la nostra fi. L'única possible contemplació de la vida passada, per a Margarit, és la capacitat «d'administrar el propi desig i el propi fracàs». I aquest estoïcisme ha de ser, al capdavall, cruel «com un bon poema». O cruel com la realitat esborronadora del pretext que trava l'arquitectura que dóna títol al recull: els nens que, en la immediata postguerra, eren ingressats a l'hospici per les seves mares enfonsades en la misèria total: «La vertadera caritat fa por», reflexiona el poeta.

L'obra de Margarit, des de *L'ombra de l'altra mar* (Edicions 62, 1981) i *Cants d'Hekatonim de Tifundis* (La Gaya Ciència, 1982), que van sorprendre els lectors catalans (tot i que el poeta ja havia publicat quatre volums en castellà, entre ells *Crònica*, del 1975, a la prestigiosa col·lecció «Ocnos» de Barral Editores), s'ha anat tornant més singular i intensa, molt personal, amb un món que, tot i que sovint és intranferible, *diu* molt bé quines són les raons de les emocions dels ciutadans actuals. El recer privat ens proporciona moments de passió que, amb sort, es transformen en moments de coneixement. I el coneixement mateix ens adverteix que ni l'una cosa ni l'altra no podran perdurar per molt que ens hi esforcem. Contra aquest nihilisme, l'única lluita és, en el cas de Margarit, la mateixa escriptura salvadora: els afectes, els records, els moments viscuts, les músiques, les lectures... Darrere les imatges comprensibles i quotidianes hi glateix un humanisme antic, sense tragèdies descordades, més pròxims al misteri humil i a la fragilitat que s'accelera amb el temps que ens devora. «Tramvia», «Crematori», «L'últim joc» són exemples d'aquesta manera de fer que procura defugir els enganys i petjar amb fermesa sobre els elements que el

poeta sap que els lectors resoldran, si no en la lectura, en la memòria del poema. Les sabatilles de l'home gran, el mar oliós al peu del cementiri, els tractors vells al camp, la dignitat del vell que sap que s'acosta la mort... són apunts, imatges, per a una sola idea: navegar amb dignitat entre les batusses de la vida.

I una última consideració. La bona difusió de l'obra de Joan Margarit és un exemple de la seva tenacitat personal. L'aparició dels seus darrers llibres, traduïts per ell mateix, en col·leccions de poesia castellana de gran difusió, i el seu contacte amb els grans escriptors peninsulars que aprecia, li han valgut un reconeixement que es manifesta, per exemple, en el volum bilingüe de «Letras hispánicas» de Càtedra preparat per J. L. Morante. I el suport i l'estreta col·laboració per a la traducció anglesa amb la poeta Anna Crowe han servit perquè l'edició de *Tugs in the Fog* hagi estat la traducció recomanada aquesta tardor per la Poetry Society anglesa. Estrafent uns versos del poema «Últims combats» podríem dir que ens caldria creure definitivament que de la xarxa apedaçada de la nostra cultura encara se'n pot extreure un desig de comunicació tan bellament efectiu com el seu.

Arquitecto de la misericordia

(*La Vanguardia, Culturas, 25 d'abril 2007*)

Antoni Gual

Desde los tiempos remotos hasta hoy, la poesía catalana siempre ha contado con muy buenos cultivadores. Basta con hacer un rápido repaso por el siglo XX y citar unos cuantos (hay muchos más) como Carner, Riba, Sagarra, Espriu, Foix, Vinyoli o Brossa para darse cuenta que, con sólo esos nombres, ya hubiéramos podido competir con cualquiera de las grandes literaturas occidentales. Felizmente, hoy la nómina de poetas vivos que todavía están en activo es larga. Empezando por Gimferrer, Parcerisas o Comadira, podemos seguir con Enric Sòria o Susanna Rafart; poetas todos ellos a quienes el destino les ha situado, o les ha dado, un saber hacer nada frecuente, con el que van a marcar una profunda huella en la memoria colectiva.

Joan Margarit (Sanaüja, 1938) es, desde luego, uno de estos poetas que sabe, como dijo Brodsky, que aquello que comúnmente llamamos La Voz de la Musa es, esencialmente, un mandato de la lengua, que no es ésta la que le sirve de instrumento, sino que él, el poeta, es el medio del que la lengua se sirve para prolongar su existencia.

Como Marià Manent, Margarit no es un poeta caudaloso. Su obra es mesurada y contenida, pero avanza implacablemente. Se

abre paso sin codazos ni estridencias, dejando, con sus libros, una estela de belleza y emoción, que hoy por hoy es la más celebrada por el gran público y es, en este sentido, un caso único.

Después de *Càlcul d'estructures*, uno de los poemarios más conmovedores de nuestras letras, nos ofrece *Casa de misericòrdia*. Margarit es, aparte de poeta, arquitecto. Se nota. Esta *Casa de misericòrdia* constituye un edificio de 64 estancias y en cada una habita un destello poético, una cruda exposición de un momento vivido o una sugerencia simbólica, todo ello contemplado desde la gélida amargura de la madurez.

Con la misma dignidad con la que Ungaretti nos contó la muerte de su hijo y con la misma desgarradora simplicidad y desnudez, Margarit hace del proceso de asimilación de la pérdida de su hija una vigorosa obra que discurre paralela con la amarga sensación de la huida del tiempo. En esta casa que Margarit ha construido, ha dado, también, espacio para un pequeño salón en forma de epílogo, donde nos cuenta su ideario estético, su arte poética: toda una declaración de principios.

En ella, nos dice que prefiere recordar el tiempo que ha invertido en construir esta casa antes que el que le ha ocupado diseñarla. Nos cuenta, también, que la senectud puede ser una etapa esplendorosa porque le da a uno una visión panorámica de la vida y, de esta manera, se libera de los propios fracasos.

Lejos del sentimiento de tristeza, compasión o rabia, el poeta nos asegura que ha construido esta casa con frialdad. Con el tiempo, Margarit ha adquirido la sabiduría del estoico: «No hi ha res més que el que hi ha.» Si triste es la vida, más triste sería sin el cobijo de la poesía. Un poema, pues, puede ser un fulgor de felicidad. Aseguraría que Margarit conoce, comparte y ama el pensamiento de Shopenhauer y que éste, lejos de haberle hecho pasar más de una mala noche, le ha reafirmado en la vida y, por tanto, en su condición de poeta. ¡Tantas adversidades, tanto dolor!: demasiado dolor. La poesía es su refugio. Y desea compartirlo.

A pesar de Homero y Baudelaire, nuestro poeta puede decirnos aún cosas nuevas. No es una osadía pretenderlo, pues la humildad ya le viene dada. En cuanto a la tendencia a la soledad que Margarit, con pesadumbre, dice poseer, tiene que saber que gracias al fruto de la suya, el resto de los mortales podemos sentirnos, a veces, acompañados en la *Casa de misericòrdia*.

El recer

(Presència, del 25 al 31 de maig 2007)

Xavier Cortadellas

Pere Ballart diu que un dels grans encerts de Joan Margarit és que objectivitza molt bé les seves poesies. «Pràcticament no n'hi ha cap en què no narrativitzi una experiència. El lector hi entra més còmodament.» Això explica també que usi una llengua exacta, però col·loquial, que no defuig, si s'hi escauen, pleonasmes o castellanismes. «M'interessa ser clar i difícil, no només difícil», va dir-me fa dos anys, quan vaig entrevistar-lo perquè acabava de publicar *Càlcul d'estructures*. Arquitecte d'ofici i arquitecte també del vers, Margarit sap que la poesia és intensitat, però sap també que és reelaboració i esforç, treball i precisió, «la més exacta de les lletres». De qualitat n'hi ha molta a moltes de les poesies de *Casa de misericòrdia*; de narrativitat, també. Revisada la seva poesia amorosa a *Poesia amorosa completa* i la de joventut i de maduresa a *Els primers freds*, Margarit continua bastint ponts entre l'art i la vida en els seus poemes. Si a l'últim vers del «Tors arcaic d'Apol·lo», Rilke escriu «has de fer una altra vida», en els poemes de *Casa de misericòrdia* és molt clar que aquella escultura de Miquel Blay de què partia en *Els primers freds* no és res sense tenir ben posats els dos peus a la vida. Retrobem, en aquest seu últim llibre, molts de

temes i de pretextos que ja havia poetitzat a *Joana* i a *Càlcul d'estructures*: Sanaüja, la postguerra i aquells anys de misèria i el record dels pares o dels vells, morts de fa anys, que van estimar-lo. Entrat, com ens diu, en la senectud –un dels aspectes més gratificants d'aquesta etapa, escriu a l'epíleg, «és que un disposa d'una visió panoràmica sobre la pròpia vida»–, afronta també situacions més recents: Raquel i la mort de la seva filla Joana; l'amor, la relació de parella i el que en queda. Margarit és un gran poeta, la seva visió d'aquest desastre que és la vida és cada cop més sorprenentment desolada. També cada cop més contundent. Sense marge. Si no és en la intensitat, a *Casa de...* no hi ha cap gran canvi en relació amb aquells seus últims llibres. Potser és per això, a causa d'aquesta intensitat que alguns poemes són excessivament efectistes, Margarit es deixa arrossegar massa pel to setenciós d'alguns versos, per algunes analogies. És un risc, però que ha de córrer per poder continuar aprofundint el seu camí poètic. Fa el cim quan se centra en la intimitat d'un moment, en el tret certer d'una sensació i d'una idea. «Sabatilles» o «Vigència de la tragèdia grega», són dos grans poemes.

Poesia com a últim refugi

(*Caràcters*, núm. 42, gener 2008)

J. Ricart

Pocs poetes poden permetre's el luxe d'escriure el que volen, sense preocupar-los la crítica o els premis. Molts pocs arriben a aquest espai quasi de gràcia. Potser només amb l'edat i una sòlida trajectòria, un vol parlar d'allò que veritablement li importa, per satisfacció i exigència personal. Un d'aquests privilegiats podria ser Joan Margarit (Sanaüja, 1938), un autor amb més de vuit poemaris publicats (simultàniament, també en castellà), alguns traduïts a l'anglès i a l'hebreu; i que, a més, participa amb una vitalitat envejable en nombrosos recitals i antologies.

És per això que ara els seus seguidors estan d'enhorabona per partida doble, ja que a les llibreries trobaran en prosa *Barcelona amor final*, i l'últim poemari que ara presentem. Dit i fet, *Casa de misericòrdia* recull seixanta poemes concisos i contundents que aprofundeixen una mica més en l'univers particular del poeta. Per una banda, segueix l'estela de l'anterior *Càlcul d'estructures* i, per altra, s'allunya del patetisme de volums com *Joana* (dedicat a la seua filla morta).

La idea d'aquest conjunt va sorgir fa dos anys a partir d'una visita a una exposició sobre la història d'una beneficència, gràcies

a la qual es va interrogar pel dolor dels altres i el va voler fer propi. Un poema homònim al llibre ens oferix la clau quan retrata aquestes institucions: «els orfenats i hospicis eren durs, / però més dura era la intempèrie». Aquestes pinzellades grises de la realitat les aprofita per transcendir-les en metàfora de l'experiència poètica: «un bon poema, / per bell que sigui, ha de ser cruel. / No hi ha res més. La poesia és ara / l'última casa de misericòrdia».

Conjuntament amb aquesta imatge que planeja per tot arreu, en descobrirem moltes que fan referència al pas del temps, això sí, sense estridències, amb la naturalitat que només dóna l'edat: «ser vell és que la guerra s'ha acabat. / Saber on són els refugis, ara inútils».

En altres ocasions reflexionarà d'una manera més desenganyada de l'amor: «avui el seu amor, com els diners / republicans en acabar la guerra, / ja no és de curs legal. No els val per res. / El passat torna, però la vida / l'ha desemmascarat». En altres ho farà de la mateixa manera amb els records: «l'home trenca el passat com una guardiola / i dintre no hi havia més que fosca», tot i que en altres títols acabarà reconeixent que «són útils els records, / perquè així somien que ens acompanyen».

Seria injust ressenyar aquest llibre sense referir-nos a l'epíleg que l'acompanya. A diferència dels convencionals (la majoria erudits o justificants), aquest esdevé una peça necessària per poder acostar-nos i interpretar millor el seu treball; i per si això fóra poc, amb la difícil honestedat de conjugar fidelment teoria i praxi. Al llarg d'aquestes dotze pàgines, l'escriptor desenvolupa la idea de la poesia com a últim refugi en la nostra atrafegada vida. En altres fragments confessa els seus gustos literaris contra la poesia embafosa del romanticisme (llevat de Bécquer) i la fascinació per les avantguardes (Foix, Salvat-Papasseit); al mateix temps que ens regala alguns consells sobre l'escriptura: «Un ha de ser agosarat a l'hora d'escriure i humil després d'escriure'l», i «No crear, sinó descobrir».

Arribats a aquest punt, pocs aspectes ens resten que no s'hagen comentat ja. Molts crítics han coincidit a l'hora d'elogiar la seua emoció destil·lada, la saviesa melancòlica, l'íntima imbricació entre ètica i poètica. Simplement, m'agradaria destacar el seu caràcter indòmit i inclassificable. Malgrat les adscripcions a la denominada «poesia de l'experiència», Margarit defuig els encotillaments i les etiquetes, el seu estil és totalment lliure, com ell mateix afirma: «Per la riera vaig fins a la platja. / Ni carrers ni camins, només l'amplària / nua i abandonada esperant l'aigua / furiosa i brutal de les riuades».

PREMI RAFAEL JAUME DE TRADUCCIÓ POÈTICA

«CAVALL VERD»

Obra poètica

de Salvatore Quasimodo

(Edicions del Salobre)

Susanna Rafart i Eduard Escoffet

Ed è subito sera

(*Avui, Cultura*, 13 de desembre 2007)

David Castillo

Després de la mallorquina i surrealista coincidència de la doble traducció dels *Cants òrfics*, alguns dels que hem tingut la poesia italiana com a referència (Pavese, Montale, Ungaretti, Saba, Bassani, Pasolini i companyia), ens vam quedar una mica parats pensant que amb la quantitat de coses que queden per traduir –singularment en el nostre àmbit català i/o poètic– s’havia de repetir una obra magna com la de Dino Campana. L’estupefacció ha passat ràpid, encara més davant la luxosa edició de l’obra poètica completa de Salvatore Quasimodo, en una traducció conjunta de Susanna Rafart i d’Eduard Escoffet, amb una encertada introducció de Francesco Ardolino.

Què es pot dir a les noves generacions de Salvatore Quasimodo quan tants poetes que es van iniciar al segle XX es van rendir davant la barreja de força natural i espiritual dels seus versos. Quasimodo ha estat un dels poetes mediterranis més llegits del segle XX, en alguns moments amb una incidència només comparable a Kavafis, el poeta d’Alexandria. El representatiu poema inicial, «Ed è subito sera», que va donar títol a la seva de les primeres compilacions de la seva poesia, ja ho diu tot: «*Ognuno sta solo sul cuor della terra /*

trafitto da una raggio de sole. / ed è subito sera». Atenent la sempre tòpica dita del *traduttore traditore*, la consolidada poeta Rafart i el jove Escoffet ens ofereixen una versió, que vostès podran jutjar: «Tothom es troba sol en el cor de la terra / travessat per un raig de sol: / i el vespre ve tot d'una.»

No és la primera vegada que el poeta sicilià ha estat traduït al català. Ardolino repassa al pròleg la relació de diferents poetes i crítics de la postguerra i, fins i tot, inicia la seva introducció amb els divertits comentaris de Rosa Leveroni arran d'un dinar a Can Costa amb el poeta sicilià, que ella mateixa i Garcés, Manent, Bordas, Palau i Fabre, Castellet, Valverde i Triadú li van oferir. Els comentaris sobre la jove acompanyant de Quasimodo resulten antològics.

Nascut a Sicília el 1901 i mort a Nàpols el 1968, Quasimodo va participar des de la seva joventut en alguns dels moviments més importants del segle, des de l'hermetisme, que tant va condicionar la poesia italiana i que tan bona recepció va tenir en altres països, fins al classicisme d'una depuració extraordinària, que el va dur fins a una concepció senzilla i pura. Pel camí va intervenir com a periodista i articulista en els debats del seu temps contra el feixisme, va militar tímidament al PCI i també va actuar com a brillant traductor dels clàssics i com a crític teatral en diferents tribunes. El seu llibre *El poeta i el polític* era una lectura obligatòria per a tots els que volien acostar-se a una visió oberta de l'home modern, sense intel·lectualismes estèrils. La mitificació de la terra, el paradís mediterrani i la confrontació de la vida urbana com a representació de la soledat potser han estat algunes de les constants que l'han fet particularment accessible al públic. La mitologia, la barreja entre l'evocació i la buidor metafísica van obrir pas a la seva obra més musical i narrativitzant, d'una modernitat lluent. Salvatore Quasimodo ens fa pensar mentre la cadència del seu vers ens omple. Deliciosament.

Quasimodo, poeta incisivo

(*La Vanguardia, Culturas*, 6 de febrer 2008)

Jordi Galves

Es un auténtico acontecimiento —en lengua catalana— la publicación de la poesía completa de Salvatore Quasimodo (1901-1968, pronúnciese Quasímodo como quería el escritor) correspondiente al texto de *Tutte le Opere* de Salvatore Quasimodo de 1965-1966 y 1969 excepto «*les traduccions poètiques i els poemes dispersos, inèdits o ja rebutjats per l'autor*» como afirma el profesor Francesco Ardolino. Las vinculaciones entre el Nobel italiano y la cultura catalana son preferentes y cálidas, recordemos las traducciones de Tomàs Garcés en *Cinc poetes italians* o la visita a Barcelona en noviembre de 1961 y sus relaciones con Garcés, Marià Manent, Josep M. Bordas, Palau i Fabre, José Maria Valverde. Quasimodo representa en el contexto internacional de la poesía neolatina del siglo XX un ejercicio de contención lingüística, de contención idiomática y expresiva, de descarnadura, de ejercicio de esencialización en un diálogo o confrontación entre lo íntimo y lo externo. Quasimodo es el poeta del paisaje agreste y volcánico de su Sicilia natal —la localidad de Modica— y el poeta de los sentimientos deshilachados, de las cosas medio dichas o medio pensadas, no del

todo comprensibles como la vida misma. También es el poeta fascinado por la Grecia y Roma antiguas, el poeta civil y comprometido, el intelectual *engagé* que sale del mundo contemplativo e interiorizado para dar a sus conciudadanos una perspectiva vital y responsable, crítica y literaria de la sociedad. Por ello se le ha relacionado –para irritación del interesado catalán, nada propincuo al comunismo– con Salvador Espriu, poeta de hiatos, silencios, clasicismos y de civilidad lírica.

«Cercaven els ocells el mill / i eren de neu tot d'una; / també les paraules. Un xic de sol, la resplendor d'un àngel, / després la boira; i els arbres, / i nosaltres fets d'aire en el matí.» La traducción de Susanna Rafart es elegante y exacta en este conocido poema, «Hivern antic», en su cotidianidad maravillosa, su satisfacción amorosa, su identificación con el paisaje y lo meteorológico. También lo es la de Eduard Escoffet ocupado de los libros postreros de Quasimodo, los del drama del holocausto, la experiencia de la muerte, la responsabilidad ciudadana y la propia armonía consigo mismo, inserido en el paisaje: «No he perdut res. / Perdre és caminar més enllà / d'un diagrama del cel / encaçant moviments de somnis, un riu / ple de fulles.» Pocos libros dan la imagen completa de éste, de seriedad traductora y aproximación literaria, de belleza de edición y fina arquitectura libresca. Casi diríamos que estas obras completas de Quasimodo podrían ser el modelo de cómo debiera nuestra cultura acercarse a los grandes autores clásicos, a los premios Nobel que marcaron una etapa y siguen siendo referentes de nuestro mundo actual.

Obra poètica. Salvatore Quasimodo

(*Presència*, 10 de febrer 2008)

Melcior Comes

L'interès per l'obra de Quasimodo és constant en la literatura catalana. Des de les primeres versions en vida del poeta, degudes a la mà de Tomàs Garcés, fins a aquesta edició de les seves poesies completes, arribades pulcrament de part de Susanna Rafart i Eduard Escoffet, s'havien fet diverses traduccions de Quasimodo, incloses en antologies, o d'alguns llibres sencers, com, últimament, el *Dia rere dia* que Ponç Pons ha també traslladat de manera magnífica. Per primer cop, però, tenim una edició completa de la seva obra poètica, en una publicació pulcra, impecable, deguda a les edicions del Salobre, i a més prologada per Francesco Ardolino. En l'estudi inicial d'Ardolino (interessant, engrescador i sobradament documentat) se'ns repassa la relació que aquest poeta ha tingut amb la nostra literatura, es reflexiona sobre les derives de la seva obra i es repassa la polèmica que va succeir a la concessió del premi Nobel, que li va ser atorgat el 1959. Quasimodo és un poeta fascinant: certament és hermètic, i aparentment fred, però sempre brillant, com un diamant que ens enlluerna però que tanmateix no ens trastoca. A través d'aquesta poètica, però, el seu art aconsegueix fer-nos arribar a algunes coses decisives. El volum inclou nou obres,

des dels versos inicials, marcats per la supressió de la sintaxi, la fragmentació i el despullament (l'estètica «magre»), fins a la segona, a partir dels anys quaranta, quan després de publicar algunes versions de lírics grecs, el nostre poeta retroba el més trist i tempestuós de la seva contemporaneïtat. Quasimodo va començar llavors a fer poesia del seu moment històric, es va endinsar en una mena de neorealisme poètic amb el qual volia mantenir el record dels desastres de l'època: «Com de sobte / mudà en fum d'ombra / l'estimat cos d'Alfeu i d'Aretusa!», al seu poema «Auschwitz». El lector haurà de triar quin dels dos períodes creatius li interessin més, encara que entre els dos tal vegada no hi hagi una vertadera cesura sinó més aviat un continu, amb recurrències i esmenes. Sigui com sigui, hem d'agrair poder disposar d'un llibre d'aquesta qualitat, del millor que ens ha donat el segle XX italià pel que fa a la poesia. L'edició és bilingüe i permet resseguir totes les inflexions de la llengua original, refeta amb intrepidesa pels nostres poetes. Quasimodo en dóna la poesia de la terra, del lloc de l'home enfrontat a les seves malediccions; el seu és un vers pur, dur, mur on les paraules topen i s'esberlen, poesia «de rius amb un nom grec». Sí, «que és dolç, un vers, en cantar-lo».

L'obra poètica de Quasimodo

(*El País*, 28 de febrer de 2008)

Francesc Parcerisas

Quan, l'any 1959, es va concedir el premi Nobel de literatura al poeta italià Salvatore Quasimodo, dins el panteó de la literatura italiana l'autor era una mena de «tercer en discòrdia» (José Mª Valverde, *dixit*), rere les petges de Montale i d'Ungaretti. Això, però, no hi fa res; els lectors catalans ens hem de sentir agraïts de disposar d'aquesta edició de la seva poesia completa en una edició bilingüe, i traduïda de la mà de dos notabilíssims poetes. L'edició actual ens permet de tenir Quasimodo a l'abast, i ens permet de refer una part molt interessant de la literatura de la postguerra europea que toca d'esquitllentes la subterrània pugna de la literatura catalana de l'època per treure cap i combatre, d'una banda, la llosa de la dictadura i, d'una altra, el mer resistencialisme de les catacumbes culturals. Si són lectors curiosos no es perdin el seguiment exhaustiu que Francesco Ardolino fa d'aquestes relacions al seu documentadíssim estudi introductor. De fet, Quasimodo ha tingut certa fortuna en el món de la traducció al català. La seva *Obra poètica*, en traducció de J. M. Bordas, va aparèixer a la Biblioteca Selecta el 1961 i se'n va fer una presentació a Barcelona amb la presència del poeta (que, segons Ardolino, sembla que no aconseguí desper-

tar gaire entusiasme envers la seva persona), Josep Ballester n'ha traduït *Deure i haver* (Edicions Alfons el Magnànim, València, 1992) i *El fals i vertader verd* (Bromera, Alzira, 1993) i el recull *El poeta, el polític i altres assaigs* va aparèixer el 1968 en versió de Loreto Busquets als Llibres de Sinera.

Avui, la poesia de Quasimodo sembla col·locar-nos davant un curiós enlluernament per la imatge, una brillantor que té molt de calidoscopi, amb parentiu en la generació del 27 castellana i arrels en el barroc. És la brillantor que esclata a inicis del segle XX amb el surrealisme i que, als anys 30, s'empelta d'un vernís avançat i potser fins i tot revolucionari, com ara en el lema que va enunciar el nord-americà Ezra Pound al seu eslògan *Make it new*. A les temptacions d'hermetisme de la poesia de l'època, Quasimodo hi afegeix una dosi generosa de paisatge mediterrani, de la seva història i sensibilitat, i la seva visió dels conflictes socials que van precedir i seguir la Segona Guerra. Tot plegat, en una línia constant de coherent depuració. En un article de 1950, *Una poètica*, ens ho explica: «De la meua primera poesia a la més recent només hi ha una maduració vers la concreció del llenguatge: el pas pels grecs i llatins ha estat una corroboració de la meua possible veritat representant el món.» (Al·lusió a la seva molt reconeguda feina de traductor: dels lírics grecs, de l'*Odissea*, de Catul...).

Una poesia que ens permet recórrer, a poc a poc, als mateixos textos i trobar-hi sempre caliu i espurnes i un cert grau de magnanimitat lírica: «és un dia / que torna del gel com un altre, / rutlla, vol. Però hi ets tu i no tens límits». Certament, en alguns dels meravellosos poemes que ara trobem traduïts en aquest volum hi veig aquest punt d'indefinició lírica que serveix per fer-nos la poesia de Quasimodo més propera, ja que el seu punt de lleugeresa, de realisme i d'hermetisme li serveix per enlairar el poema, per atorgar-li una transcendència, una aroma secreta, que ens el fa atractiu, misteriós i inoblidable. Que una obra d'aquesta categoria surti en una bella edició d'una editorial modesta diu molt de les actuals paradoxes del món de l'edició en català.

PREMI DE LA CRÍTICA
DELS ESCRITORS VALENCIANS DE NARRATIVA

L'home manuscrit

(Proa / Moll)

Manuel Baixauli

Una novel·la dietari, vida escrita

(*Diari de Balears*, 19 d'octubre 2007)

Bartomeu Fiol

L'home manuscrit de Manuel Baixauli, Premi Mallorca de Narrativa 2006, que acaba de publicar l'editorial Moll, és sens dubte un text excepcional, que podria titular-se igualment *Vida escrita*. Perquè el testimoni que ens fa avinent l'autor és el d'una vida que en bona part es fa o es viu escrivint, i que pot mantenir-se mentre sigui llegida, en una roda que pot prolongar-se indefinidament, mentre quedi ni que sigui un sol exemplar del llibre, un únic manuscrit o mecanoscrit –o un sol enregistrament– del text. En definitiva, gairebé com si no es pogués viure més que escrivint. O com si l'única manera de viure plenament fos escrivint. O com si escriure pogués substituir viure. I tanmateix, ¿no resulta solipsista que l'experiència més important o més significativa que puguem tenir consisteixi justament en l'escriptura? En qualsevol cas, no podem deixar de constatar que la narrativa de Manuel Baixauli resulta, certament, espectacular per la seva extraordinària capacitat narrativa i pel seu alt grau de veracitat i coherència, malgrat el caràcter realment extremós d'algun dels episodis reportats.

Entrar en matèria, en la matèria o el gènere de *L'home manuscrit*, no és fàcil. Tal vegada, en una primera aproximació com aquesta,

podríem apuntar que és una novel·la per a novel·listes, una narració per a narradors, un assaig per a assagistes. En tot cas, senzillament, es tracta d'un text per a fer pensar, d'un text que requereix un cert esforç. L'escriptura hi té un paper determinant: l'escriptura com una manera de viure, l'escriptura com un mitjà per a conèixer o aprendre, l'escriptura com un instrument per a refer el passat o aclarir, fundar i fonamentar el futur. Ens ho recorda, quasi constantment, el personatge narrador (que pot ésser el mateix autor però que també, perfectament, pot no ésser-ho): «Em posí a escriure a fi de corregir el meu passat i de refer-me.» Aquest personatge narrador té un germà mort als pocs mesos de néixer, albat: «El seu futur en blanc exigia que algú l'imaginàs, tant com el meu passat requeria una reforma.»

Aquesta capacitat que té el narrador de modificar i corregir passat i futur, el du a crear personatges sobre allò que hagués pogut ésser, o sobre allò que podria ésser. El narrador ho explica un moment amb paraules ben planeres: «És curiós: t'inventes unes veus, uns gestos, uns temperaments, uns cossos i els poses nom. A mesura que avancen les planes creix la seva autonomia i, paral·lelament, la teva familiaritat, la teva estima per ells. Voldries compartir-hi més temps, escriure un llibre de mil, dues mil, tres mil pàgines, veure com actuen en distints ambients i situacions.»

Però convé precisar que *L'home manuscrit* més que cap altra cosa és un dietari. De fet, l'autor ens ho adverteix des d'un bon començament: «I només escric el Dietari. Ni novel·les ni assajos ni poesia ni teatre. Tot junt en un conglomerat promiscu i de contrastos, car així penses: promiscuament, fragmentàriament. El dietari, la forma menys postissa d'escriptura.»

Com ja hem suggerit, la qüestió capital que planteja *L'home manuscrit* és fins a quin punt l'escriptura pot fer l'home, fins a quin punt l'escriptura ens pot fer viure, fins a quin punt l'escriptura –per dir-ho així– ens pot inventar. Manuel Baixauli sembla partir de la tesi que la realitat creada per l'escriptura és tan forta com la realitat

exterior. «No esdevé, allò que un relata, experiència», es demana. La imaginació de l'escriptor conforma una nova realitat. El mite explica tant com la raó. «Tot acte guanya en la prefiguració o en el record.» *L'home manuscrit* defensa la tesi que mentre un text doni cabuda i agomboli un home, aquest no perirà del tot. La memòria més eficaç seria sempre la de l'escriptura. Aquesta no només dóna vida als personatges que esmenta, reals o imaginaris, ans també preserva la seva memòria. Cal llegir aquesta novel·la dietari. Les meves notes presents no pretenen resumir el llibre –tasca gairebé impossible si no és escrivint-lo de nou– ans animar el lector a escometre'l. Perquè el treball, de fer-ho, val bé la pena.

Un desig enquadernat

(*Presència*, del 10 al 16 d'agost 2007)

Xavier Cortadellas

Hi ha unes cases fonamentals a *L'home manuscrit* de Manuel Baixauli. La primera és «un casalot en ruïnes» abandonat de fa temps, el casal d'en Màrius, en diuen. El narrador hi arriba amb els seus amics a dotze anys, un dia que han robat un meló d'Alger. Les parets són plenes de «grafits insolents», tenen «l'aire trist, melancòlic, d'un desig insatisfet». En aquest casal s'esdevé la primera de les *Cinc intervencions*, «pel cap baix», que han marcat la seva vida. La segona casa és un edifici decrepít, un far prop d'Estaca de Bares. La tercera, Villa Carmen, l'edifici abandonat d'una zona costera a prop de Sueca, provisionalment salvada de l'especulació. El narrador s'hi instal·la i hi emplena les parets amb tot de cares d'albats i autoretrats de Rembrandt –sobretot un en què, ja vell, Rembrandt es riu cínicament d'ell mateix, del món, de nosaltres–, les pinta de color ocre perquè és el color que li agrada més «com a fons per a escriure», i escriu sobre aquestes parets, però sobretot escriu bona part de les cent mil pàgines del seu *Dietari* en la millor etapa de la seva vida com a reescriptor tal com el narrador ens diu que fa i com Manuel Baixauli ha dit també d'ell.

El narrador, doncs, reescriu sense parar, obsessivament, perquè *L'home manuscrit* és la novel·la d'algú abocat a la literatura, d'algú que vol oposar-se a l'oblit tot i saber la impossibilitat del seu esforç, que vol fer perviure els morts –els seus pares, morts d'accident; el seu germà albat, Màrius, o Patro, la bibliotecària–; una novel·la també en què el narrador ens fa plantejar què som, què hauríem pogut ser si haguéssim pres altres opcions a la vida.

És així, doncs, corregint, podant, reduint, com el narrador arriba a les 200 planes del llibre de tapes dures, negres –«un desig enquadernat»–, ha dit Baixauli referint-se a *L'home manuscrit*–, que recull Morena, una nena que es diu Espe i també Esperança –pel meu gust, una de les parts més fluïxes d'aquesta novel·la–, un llibre que el narrador no es molesta a publicar com tampoc no publica un personatge de *L'home manuscrit* que el narrador no aconsegueix trobar, que viu a Sueca com Baixauli i com ell, i que es diu Josep Palàcios.

Fa cap a 20 anys, Palàcios va publicat *alfaBet*, un llibre de culte molt apreciat per una minoria lectora. Descomptant-hi el narrador, a *alfaBet* hi ha 26 personatges, un per cada signe de l'alfabet.

El primer –A d'*Altura*– és un vell eremita obstinat que s'enfila al cim més alt del món per trobar Déu, el Senyor, Ell. Ell és també el personatge que s'apareix al narrador en les *Cinc intervencions* que he esmentat: la primera –*Origen*–, al casal d'en Màrius; la segona –*Saviesa*–, a les parets d'aquell far de Bares; la tercera –*Passió*–, en una nit d'insomni; la quarta –*Èxode*–, a la sala d'espera d'una clínica odontològica de Viena, i l'última i definitiva –*Epístola*–, en una cita en un pis de València, quan fa anys que el narrador viu a Villa Carmen.

Baixauli ha escrit una novel·la ambiciosa i complexa, interessant i densa, gens amable i gens comercial, en què el desig, les frustracions, la passió per la literatura i les pors es combinen, s'equilibren i s'alimenten com rius invisibles. Si hi ha llibres que s'obliden just acabats de llegir, *L'home manuscrit* no és d'aquests.

Recordin aquest nom. Manuel Baixauli.

La vocación o el destino

(*La Vanguardia, Culturas*, 1 d'agost 2007)

Julià Guillamon

Dos fuerzas contrarias se enfrentan en la literatura catalana de los últimos años. Novelas como *Sota la pòls* de Jordi Coca o *L'edat de les paraules* de Emili Bayo explican el nacimiento de una vocación, el descubrimiento de los primeros libros (*El año de la peste*, *El conde de Montecristo*) y la pulsión de escritura. *La felicitat no es completa* de Vicenç Pagès o *L'home manuscrit* de Manuel Baixauli, en cambio, culminan con la desaparición del escritor y su legado. En las obras de Coca y Bayo la literatura es tabla de salvación y el libro que el lector tiene en las manos un testimonio del triunfo sobre las miserias de la vida. En las de Pagès y Baixauli la paz no dura, la dicha es transitoria y la vulgaridad del mundo impone fácilmente su ley. La imagen escogida por Baixauli para explicar la situación es tremenda. El protagonista, un misantrópico escritor, ha muerto, y la casa que le servía de refugio está vacía. El constructor la contempla mientras saborea un habano. Los obreros del desguace le traen noticias: ¡las paredes están totalmente cubiertas de escritura! ¡hay montones de cuadernos, miles de páginas!

En un par de episodios que recuerdan *El metall impur*, los personajes dialogan entre tinieblas, ansiosos de encontrar su lugar, toda

vez que su paisaje ha desaparecido. Decir que *L'home manuscrit* recuerda a *El metall impur* es decir mucho: la novela de Julià de Jòdar es uno de los libros más importantes que se han publicado en catalán en los últimos años, aunque los señores del Crexells y los que deciden las listas de Frankfurt no se hayan enterado.

Lo que más me gusta de *L'home manuscrit* de Manuel Baixauli (Sueca, 1963) es que a partir de un planteamiento inicial que no es gran cosa, va creciendo como un puzzle, con piezas que forman ejes y bordes que se completan y rellenan. Las páginas que dedica a los nonatos, a la persecución por Sueca del escritor Josep Palacios (modelo del escritor separado del mundo y superexigente), el relato de un viaje a México después del terremoto del 86, apuntan una personalidad singular. Incluso cuando trata del primer contacto con las letras (tras robar un melón el chico se refugia en la biblioteca: así empieza todo), la figura de la bibliotecaria, la señorita Patro («*arxiu vivent del clavegueram psicològic del poble*»), salva la escena y la sitúa lejos del tópico. Aunque Baixauli es muy serio, se regala algunas licencias cómicas y en la novela llega a aparecer Dios tomando un refresco. La historia está construida a partir de una serie de revelaciones que marcan hitos en la vida del protagonista (leer, saber, desear, recordar, huir). Después de cada una de ellas se incluye un relato alegórico (algunos de gran belleza, como el del encuentro con los antepasados en el cementerio). Sin este tipo de contrapuntos, la historia vocacional y la crisis de los cuarenta no aguantarían. Gracias a la escritura versátil y a distintas tonalidades de voz, la historia del disidente «*dels costums i comportaments del veïnat*», «*l'Elegit*», «*l'escriptor boig, solitari*», resulta simpática y los momentos en los que la historia alcanza una dimensión trágica, lucen de verdad.

A los escritores sensibles, como Manuel Baixauli en Sueca, Toni Mollà o Vicent Alonso en València, Pere Rovira en Lleida o Ponç Pons en Menorca, les cuesta encontrar acomodo dentro de la realidad que les rodea, de lo que acostumbran a quejarse amarga y

repetidamente. *L'home manuscrit* es así la deconstrucción de un dietario: muestra las motivaciones del autor, la formación sin culturalismos abusivos, la orgullosa agorafobia, la tendencia a creerse superior y al mismo tiempo, profundamente abyecto, la duda sobre cuál podría haber sido la vida del protagonista, tras la muerte de sus padres, si en lugar de escoger la soledad se hubiera refugiado en casa de los tíos. A diferencia de los autores que simplemente escriben y publican sus notas diarias, Manuel Baixauli ha elaborado un sofisticado artificio literario que sobresale por su brillantez e inteligencia.

PREMI DE LA CRÍTICA
DELS ESCRITORS VALENCIANS DE POESIA

Claustre

(Tres i Quatre)

Isabel Garcia Canet

De solituds i silencis

(*Levante, Postdata*, 16 de novembre 2007)

Eva Soler

Lloc simbòlic, sagrat, microcosmos de comunicació espiritual; el títol d'aquest llibre ens connecta amb un espai de solitud, veus callades i reflexió, imatge que transmet una realitat originària existent al món poètic d'Isabel Garcia i Canet, radicalment oposada a la de les «grans tempestes», els «crits» i les «màscares».

El poemari que ara presentem, guanyador del XXVI Premi de poesia Senyoriu d'Ausiàs March de Beniarjó, s'endinsa en l'anàlisi del món íntim, anímic, i de l'obert, terreny ferotge i veloç on s'estableix la pèrdua i l'absència. Dividit en tres parts —«Caverna», «Claustre» i «Ceguesa»— el text és un viatge cap a la il·luminació representada per una realitat originària, última, callada i fosca, molt llunyana d'un present i un futur representat pel dubte, la pèrdua i l'estranyament.

La primera part, «Caverna», encarna la connexió entre aquestes dues realitats: «Són altres realitats que s'encenen enllà de les marjals, / del verd vesprada que dorm en la tardor de les palmeres». Més enllà de tot allò conegut està un món primitiu i ideal: «Són crits, / no tingues por, són ombres que passegen indiscretes / rugositats de pedra, d'aquest caliu de mare que perdura», diu el poema que enceta el llibre «Caverna».

El procés d'aprenentatge és el terreny del patiment i la solitud, l'ésser humà ha de perdre les nocions primigènies per confondre's en un món que l'aliena; així el poema «Solitud» empra la metàfora del vol per simbolitzar el creixement i la incorporació a un àmbit tremend i dur: «Pobres aquells / que no saben volar». L'entorn quotidià plena el món poètic d'Isabel Garcia i Canet, acompanya la trajectòria de la veu poètica per fer-la reflexionar sobre un món remot en el temps que es projecta inevitablement sobre el present: «Encara sóc la dona que cridà menuda / des de les aigües pacífiques de sal, / des del pou fosc de lentituds salvatges / al món estèril».

No falten dins d'aquesta part, els poemes directament relacionats amb la creació poètica; d'entre ells destaca «Poema». L'escriptura es rebel·la com un àmbit on té cabuda una extremada sensualitat, un subtil plaer relacionat amb el món corporal, íntim: «M'agrada assaborir-te, / xuclar el suc del fruit fins a embriagar-me». El jo poètic gesta la paraula amb una passió que impregna els mínims actes humans i es converteix en mare natura, en ésser creador per antonomàsia: «M'agrada el teu nom, / gestar-te, i al remat, parir-te». A continuació, l'amor com alè irrefrenable, assumpte lliure i exempt de control; «També l'amor» com l'escriptura manca d'ordre i mesura: «Tantes vegades penses de trobar la persona, / de parir uns bons versos, d'afillar-te la vida».

La segona part, «Claustre», repassa una temàtica nostàlgica dins d'un passat que rebrota al si dels dies presents; en part, nostàlgia dels éssers a «Cabdells de fosca» —«estire els braços, nade / sense nadar, i em quede sola—, «Instints o Exili», però també nostàlgia de sensacions que mai pareixen retornar: «Perdre's dins el nou cos, naufragar l'invisible». Despunta d'entre els poemes que formen part d'aquesta segona secció aquell que dona títol al llibre: «Claustre». D'una composició bastant clàssica, el poema destaca per la seua absoluta bellesa i simplicitat: la nostàlgia recalca en ell per transformar-se en una profunda malenconia.

Per últim a «Ceguesa» trobem una veu cansada que cerca la resurrecció mitjançant un reconeixement del desig: «Encara bull enllà de la memòria / la desitjosa deu d'aigües calmes», diu el poema «Ara que és tard». D'altra banda, a «L'ofici de viure», amb el soroll de fons de l'obra de Pavese, es contempla la vida com un treball, un procés incansable, un camí aspre i tendre, on cal «treballar les hores com l'artesà la forma». La vida és, per tant, una pèrdua inevitable de temps passats –rancis i tancats, per cert–, però també una contínua lluita per l'existència: «Ens disfressem dels llops d'aquell filòsof, / vivim devorant-nos els uns als altres.»

La poesia d'Isabel Garcia i Canet camina cap a un món poètic propi, meditat i madur, ben delimitat en estil i símbols, en temes i motius. El vers és fèrtil, prolífic, però no complex; les imatges, ben aconseguides, recorren un espai íntim, sensual i, tanmateix, vital i quotidià.

L'ofici de poeta

(*El País, Quadern*, 21 de febrer 2008)

Vicent Alonso

Deia W. A. Auden, en un dels seus breus assaigs sobre poesia, que el símptoma que un jove principiant té un talent genuí i original és que mostre més interès per jugar amb les paraules que per dir alguna cosa original. Auden tenia, com és sabut, un interès especial a deixar clar que l'escriptor, i el poeta sobretot, no es pot permetre el luxe de conèixer la llengua superficialment. I en aquesta direcció subratllava que abans de deixar passar la Musa, el principiant hauria de tenir clara la seua amistosa relació amb la Dama Filologia. Qui no s'atreveria a discutir-ho? No és, tanmateix, el meu propòsit, perquè solament vull fer constar que una ullada als papers que els nous poetes valencians han produït ens confirma que mostren una preparació lingüística sòlida. Parle dels més joves, dels qui els darrers anys han posat sobre la taula una vella qüestió: com és que, moribunds i amb els amos de la cosa pública més interessats en els percentatges del volum edificable que en les penes de la cultura, som capaços de produir escriptors d'aquesta vàlua? Noms com Eduard Ramírez, Maite Insa, Juli Capilla, Rubén Luzon, Pere Císcar, Eduard Escamilla, etc., mirats des d'aquesta òptica de la Mare Filologia, tenen característiques ben allunyades d'aquelles

provatures deshonestes i alambinades de què, a vegades, han fet gala les generacions anteriors. Ara, el joc amb els mots també existeix, però l'escenari sobre el qual té lloc ja no és de cartó pedra, no és un escenari premeditat i espuri. La llengua d'aquests nous poetes emana grans dosis de naturalitat, és més seua, no té la cara amarga de l'ús artificial, après corrents de les pàgines d'un diccionari, i que acaba arrapant com una argelaga.

Així, quan he llegit els poemes que Isabel Garcia Canet ha recollit en *Claustre* (Tres i Quatre, València, 2007), m'ha semblat que darrere de la superfície bategava aquesta lluita de la jove escriptora per trobar amb urgència la forma adequada, i que la pugna té tanta força que qualsevol altre element del conjunt se'n ressent. Poemes com «Ancorada», «Divendres sant», «L'ofici de viure» o «Veritats de llum», un a cada punt cardinal del mapa estètic de la jove escriptora, tenen tota la pinta d'haver-la convençuda de les bondats formals que contenen, però també d'haver-la introduïda en l'interrogant perpetu sobre les cadenes que una dansa ha de suportar per a trobar l'expressió justa. Amb metres diversos, fins i tot amb el recurs més exigent encara del vers lliure, Garcia Canet sotmet el flux d'imatges a provatures tan diverses que el ritme sembla només al servei de les peces i no del conjunt. I el joc, de més a més, no és tan sols de malabarismes formals, sinó també d'altres qüestions nuclears en l'ofici del poeta. És, d'una banda, un joc de concepció del poema. «Racons» i «Salts de cangur», per posar-ne només un exemple, presenten maneres tan dispars de l'expressió poètica –des d'un cert hermetisme fins a una claredat definitiva– que no dubtem a veure ací també la indecisió pròpia de qui comença a caminar per un territori creatiu que demana precisament això: el tempteig, la provatura, el dubte sobre la disposició amb què s'ha de mostrar la bellesa. I, de l'altra, és també el joc que busca dirimir si pesa més l'anècdota o la categoria, si el que determina finalment el valor d'un poema és la vida que l'alimenta o el poder d'esdevenir universal. Em fa la sensació que els

millors versos de *Claustre* no se'n van a cap dels extrems que esmentem. Són, contràriament, aquells que han trobat en l'equilibri la via de més profit.

L'originalitat de *Claustre*, al capdavant, és haver fet matèria poètica d'aquest tempteig, sense l'aparença vanitosa d'un cert aire de resolució que, en el cas de qui comença, més que una virtut, esdevé un llast impertinent. Sota el guiatge de lectures, manifestes o suggerides (Vinyoli, Ungaretti, Kavafis, Szymborska, Hierro, etc.), la jove escriptora sap quin és el treball pendent, quina és l'essència de l'ofici: «potser saber qui sóc és el fet d'ara escriure». O, el que és el mateix, ha fet seus els coneguts versos del «Monologhetto» de Giuseppe Ungaretti: *«Poeti, poeti, ci siamo messi / tute le maschere; / ma uno non è che la propria persona»*. Noble empresa, certament.

Propostes generadores de diàleg

(*Caràcters*, abril 2008)

Eduard Ramírez

[...] Isabel Garcia Canet (Pego, 1981) també es presenta amb un llibre premiat, en aquest cas amb la XXVI convocatòria del Senyoriu d'Ausiàs March de Beniarjó. *Claustre* és un llibre amarat de l'energia de l'autora. Les composicions presenten una varietat d'enfocaments i recursos, lligats pel qüestionament personal i la reflexió sobre el sentit de les experiències, que sovint representen una iniciació a la vida. Vicent Alonso ja ha apuntat les provatures diverses que s'hi troben, i que cerquen la forma adient per tal d'expressar justament els sentiments de l'autora. La imatge global del claustre remet a un espai íntim des del qual covar noves possibilitats vitals, no són referències reclosides ni d'un tancament estèril, i rep diferents matisos a les seues tres parts: «Caverna», «Claustre» i «Ceguesa». Per exemple, el poema «L'ofici de viure» planteja l'artesanía que comporta construir una vida pròpia d'expressió a partir de les vivències puntuals, i arreu del poemari apareix la consciència de l'aprenentatge continuat.

L'actitud de determinació de Garcia aconseguix traspuar i fer-se evident al lector, independentment dels múltiples estímuls que animen els temes concrets. Això ja resulta atractiu, però també ho

és la manera com descabdella les imatges sense trasbalsos, les sospesa i les poleix al llarg de versos consistents, treballats acuradament. Els dubtes de la joventut se sumen als que provoca la creació poètica, un dels temes recurrents al llarg del poemari. Però a *Claustre* s'apunta la necessitat del diàleg. Encara que la perspectiva predominant ve marcada per la interioritat i per la profunditat de l'anàlisi, que en alguns moments pot fer una mica crítica l'expressió, no es perd l'objectiu de la interacció amb l'exterior, atenta als retorns. Al remat val la pena acostar-se als poemes d'aquestes autores, conèixer-les i ensumar la personalitat que ofereixen ara com ara.

[...]

Commemoracions

(*El País*, 1 de maig 2008)

Enric Sòria

El 25 d'abril passat, començava als jardins dels Viviers de València la Fira del Llibre, que durarà fins al 4 de maig. És una bona ocasió per atendre les previsibles novetats i, de pas, repassar els bons llibres d'enguany que se'ns hagen pogut escapar. Per exemple, hi trobarem els llibres guardonats en els XVIII Premis de la Crítica dels Escriptors Valencians, que atorga cada any l'Associació d'Escriptors i que es concedien també el 25 d'abril.

Fins on jo sé, tots els premis han recaigut en llibres plens d'interés. L'únic que no he pogut llegir encara és el guadonat en la modalitat de teatre, *Desàngel*, del meu paisà Josep Lluís Roig, a qui només conec com a valuós poeta. Cal esperar que pose en relleu la seva qualitat també en aquesta obra. De *L'home manuscrit*, de Manuel Baixauli, que ha rebut el de narrativa –i que no para de guanyar premis–, ja n'hem parlat en aquesta secció, i no cal que ens repetim. Quant al premi d'assaig, és tota una sorpresa: un llibre escrit a duo per Juan Gargallo i Tono Fornes, l'esplèndid poeta de Dénia, que es diu *De mar estant*. El llibre és una navegació pel litoral valencià, però és també una variada miscel·lània de sabers i de curiositats, lligades per l'amor a la literatura, a la vida, i, és clar, al mar, que

tan bé les simbolitza. En poesia, la guanyadora és Isabel Garcia i Canet, amb el seu primer llibre, *Claustre*. És un poemari poderós, que no sembla primerenc en absolut. Algun lector hi ha trobat ecos platònics, amb aquestes ombres que passen la seua enganyosa indiscreció per les parets de la caverna. Això l'entroncaria amb un dels més grans poetes de la nostra literatura, Salvador Espriu, que és el platònic més aspre, tenaç, i conseqüent que ens hem permés. Per començar, no està malament. Aspra, aquesta poesia també ho és. En una primera lectura, el que més ens sorprén és la intensa rotunditat de la seua expressió, feta de versos de vol molt sostingut; la riquesa de la seua imatgeria, on es despleguen els quatre elements, i la desassossegada urgència de la veu que ací ens parla. Si cal saludar els bons primers llibres pel que tenen de prometedor, amb més raó ho haurem de fer en aquest cas: pel que promet i pel que ja ens dóna. [...]

PREMI DE LA CRÍTICA
DELS ESCRIPORS VALENCIANS D'ASSAIG

De mar estant

(Tàndem)

Tono Fornes i Juan Gargallo

Gandia, desde el mar

(*Las Provincias*, 28 de juny 2007)

S. Mascarell

Un libro inclasificable escrito desde el mar valenciano y sobre el mar fue presentado ayer en Gandia por sus autores, el biólogo Tono Fornes y el escritor Juan Gargallo. *De mar estant (Desde el mar*, en la versión en castellano) es, como describe Gargallo, una «narración con dimensión literaria, pero con apuntes y datos sobre la historia de los puertos y la vida marinera de la Comunitat».

Ambos autores comenzaron una travesía que se inició en el delta del Ebro hasta bajar al mar Menor. Y del estudio de la misma han salido al mercado las 300 páginas de un libro editado a todo lujo con fotografías actuales, históricas y pinturas, todos documentos gráficos relacionados con el mar. A través de 14 capítulos los dos autores realizan reflexiones sobre el poder de los puertos y el mundo marinero y la cultura valenciana. Un claro ejemplo de la dinámica seguida, que viene salpicada de anécdotas, es el del capítulo dedicado a Gandia.

Se titula «L'arena extraordinària» y tiene como ejes fundamentales la evolución del puerto de Gandia y la visión de Ausiàs March, con una interpretación de su poema más conocido *Veles e vents*, explicó Tono Fornes.

Del puerto de Gandia profundizan en la importancia que tuvo para el comercio de la naranja y para la génesis del ferrocarril en la Comunitat.

El literato Joanot Martorell también aparece mencionado en el capítulo dedicado al puerto de Valencia aunque en éste tiene especial protagonismo el escritor Vicente Blasco Ibáñez.

La Copa América, como un evento que provoca un cambio en el puerto, también es objeto de reflexión para estos dos amantes del mar que han plasmado sus vivencias.

La visión del Mediterráneo valenciano desde el mar no es en este libro la de una inmensa muralla de ladrillo sino que «profundiza en la cultura y la historia para extraer la mirada más bella de la Comunitat», dice Fornes.

La amistad de los autores nació hace más de 20 años a través de la fascinación sobre el mar y la literatura. Su indagación entorno a las relaciones misteriosas y complementarias entre el mar y la literatura ha llevado a escribir este libro, que se puede adquirir en Gandia por el precio de 49 euros.

De mar estant regresa a puerto

(*Levante*, 13 juliol 2007)

Arturo Ruiz

De alguna manera, podría decirse que *De mar estant* regresó ayer a casa. O mejor dicho, a puerto. Al suyo. Porque Tono Fornes y Juan Gargallo, los autores de ese «largo poema narrativo que plasma una serie de singladuras entre el Delta de l'Ebre y el Mar Menor», como lo describió Gemma Sanginés, presentaron ayer en Dénia su obra. Y es en Dénia donde viven desde hace años y donde sellaron sus vínculos con el mar: «Los dos teníamos alguna experiencia previa antes de venir a esta ciudad, pero, realmente, la mar que habíamos navegado era la de Dénia, aquí nos vinculamos a la navegación y a los veleros y desde aquí realizamos incursiones a otros lugares, como les Pitiüses.»

Fue también desde la Marina Alta, «la más griega de las comarcas valencianas», desde donde ambos autores concibieron hace ya dos décadas su obra. «Nos dimos cuenta de que había un gran vacío en la literatura referente al mar especialmente en el País Valenciano y siguiendo una tradición literaria que va desde Conrad a Pla comenzamos el proyecto, que después estuvo durante mucho tiempo durmiendo el sueño de los justos.» De hecho, Gargallo y Fornes no recuperaron su creación hasta hace cuatro

años, cuando comenzaron un proceso de reelaboración cuya última etapa culminó con la disposición de Tàndem Edicions a publicar la obra y la gran ayuda de Daniel P. Grau en la edición técnica y la corrección.

La singladura de *De mar estant* está dividida en 14 capítulos que son en realidad las etapas de la travesía que realiza el velero «Libeccio» entre la desembocadura de l'Ebre y el Mar Menor. «Cada capítulo tiene un planteamiento específico, una cierta autonomía. Algunos adoptan un tono poético, relacionado con los recuerdos de infancia y de adolescencia de los autores y otros un tono más descriptivo sobre el mundo marinero valenciano y la cultura pesquera, en buena parte desaparecida y a la que quiere rendir homenaje». No obstante, el libro tiene un narrador único que se erige en vertebrador del viaje y que a bordo del «Libeccio» va conversando con un marinero de nombre Vicent, inspirado en un personaje real. Y claro, la primera incógnita surge en seguida: ¿Cómo es posible que dos autores hayan logrado un estilo narrativo unificado en un obra de ficción?

Estamos en la cafetería Missing de Dénia. Once de la mañana, una hora antes de que tenga lugar la presentación de *De mar estant* en el ayuntamiento. Una brisa tímida alivia en parte el calor de julio. Conversamos. Y sin que el entrevistador se dirija a ninguno de los dos, Fornes y Gargallo van tomándose el relevo en la palabra, con naturalidad, sin que parezca que hubieran tenido que ponerse antes de acuerdo. La simbiosis que muestran empieza así a arrojar luz a la incógnita antes planteada. Aunque no todo fue tan fácil: «Tuvimos dificultades en lograr un estilo unificado y reelaboramos varias veces el libro hasta integrar las perspectivas diferentes de los dos autores y lograr, tal y como dice Manuel Vicent en el prólogo, que la voz que se escucha a lo largo de toda la obra sea una sola voz.»

Segunda incógnita. El nacimiento de *De mar estant* se gestó hace veinte años. Y en todo ese tiempo es evidente que el creci-

miento urbanístico ha modificado la costa valenciana. ¿Cómo ha afectado todo ese tiempo a la travesía del «Libeccio»? «Por degradación, es una pregunta que nos hace todo el mundo, porque es algo evidente y hemos tenido que hacer un trabajo de actualización.» *De mar estant* no tiene ningún planteamiento ideológico previo «pero no huye de aspectos como el reconocimiento del urbanismo feroz o de los peligros de degradación ecológica del Mediterráneo». Ahora bien, no todo es tan sencillo: «visto desde el mar, claro que la realidad de la costa valenciana ha cambiado en todo este tiempo, pero si uno se adentra tres o cuatro millas en el Mediterráneo podrá observar que el perfil del litoral es el mismo que ya habían contemplado los griegos». Quizás, porque en la travesía de nuestro velero «casi más importante que lo que se ve es lo que no se ve: el papel que el Mediterráneo ha tenido como configuración de la personalidad del pueblo valenciano a lo largo de su historia y que desgraciadamente hoy es ignorado por la gente, que sólo concibe el mar como una gran factoría turística». Ésta es la pérdida que trata de paliar *De mar estant*.

Singladura por las costas valencianas

(*Las Provincias*, 13 juliol 2007)

Cristina Arnau

El filósofo griego Aristóteles, define la amistad como un alma que habita en dos cuerpos; un corazón que habita en dos almas. Pues la amistad es la razón por la que el biólogo, Tono Fornes, y el escritor, Juan Gargallo, se han unido para crear una obra en la que plasman la pasión que comparten y sienten ambos por el mar y la literatura. El resultado ha sido la edición del libro *Desde el mar* de Tàndem Edicions.

Ambos autores se conocieron en Dénia hace más de veinte años, ciudad donde les unió su afición por la navegación y la pesca, por lo que pronto comenzaron juntos múltiples travesías por la costa. Durante los diversos viajes por el mar y largas conversaciones sobre la literatura surgió la idea de decir algo sobre el litoral valenciano.

Así que desde que descubren la similitud entre su propensión al mar se inicia la primera fase, como la definen los escritores, de la creación de su libro.

Tras la toma de decisión por parte de ambos de compenetrarse para dar a conocer la costa valenciana se inició un laborioso trabajo de documentación, tanto gráfica como geográfica, que duró largo tiempo.

Pero ha sido en los últimos cuatro años cuando las tareas han sido más frenéticas ya que han tenido que recopilar diversidad de fotografías y pulir los estilos de ambos. De hecho, el esfuerzo para dar luz a la obra *Desde el mar* parte de los dos escritores puesto que ambos han colaborado en todas las labores a pesar de tener formaciones diferentes.

Además, Fornes y Gargallo han recurrido a diversas instituciones para acceder a fotografías antiguas y actuales para ilustrar la obra. Las fuentes consultadas son infinitas y su trabajo no ha sido una investigación ya que lo que pretenden es sugerir un punto de vista diferente del litoral.

Poema narrativo

Desde el mar es un largo poema narrativo desde el mar y para el mar desde travesías por el Mediterráneo, basado en un planteamiento literario narrado con una sola voz pero con la proyección de ambos.

Según los autores el volumen es similar a un libro de viajes en velero pero se diferencia de este género porque cada capítulo aborda un aspecto diferente del mar. Se describen a través de 14 capítulos las experiencias de ambos mientras navegaban por la costa valenciana a bordo del «Libeccio». Y para delimitar más o menos el recorrido que se hace a lo largo del relato se ubican desde el bajo Ebro hasta Cartagena.

De la mano de Fornes y Gargallo, la obra, que cuenta con el prólogo de Manuel Vicent, ofrece a lo largo de 300 páginas, un recorrido de «aquellos espacios emblemáticos de la geografía valenciana, los ríos, los cabos, los puertos, la gente y la historia de las poblaciones que habitan la orilla del Mediterráneo».

Tanto Fornes como Gargallo tildan de fundamental la parte gráfica de la obra «puesto que es una dimensión añadida al texto, pero no es un libro de fotografías».

A lo largo de la historia de ambos profesores existe un protagonista que, en este caso, es un velero de líneas clásicas. Esta embarcación recibe el nombre de «Libeccio» que significa el *llebeig* en italiano y es el barco en el que han navegado los escritores y, además, «existe de verdad».

Superar un reto

Fornes y Gargallo explican que con este libro han conseguido superar un difícil reto y una asignatura pendiente: contar a todo el mundo el recorrido tranquilo y cargado de anécdotas y datos sobre las costas valencianas.

Los autores se embarcaron en este proyecto puesto que piensan que existe un «vacío escandaloso acerca de la visión marítima, del mundo del pescador y de su historia por lo que escribir este libro era necesario».

La obra fue concebida en valenciano pero también han creado una versión en castellano.

PREMI DE LA CRÍTICA
DELS ESCRITORS VALENCIANS DE TEATRE

Desàngel

(Brosquil)

Josep Lluís Roig

Per a què es viu

(*Tribuna Maresme*, núm. 173, 19 a 29 maig 2008)

Vicent Peña

Josep Lluís Roig, prolífic escriptor d'Oliva (la Safor), ens obsequia en aquesta ocasió amb una altra obra de teatre. El títol del nou producte: *Desàngel*. Un títol editat per Brosquil Edicions, premi de Teatre Ciutat de Vila-real, que evoca, potser, la manca d'innocència i de bondat del nostre món, l'absència d'humanitat en aquesta època que ens ha tocat viure. Una veu evocadora precedida d'un prefix que igual pot denotar inversió o negació, privació, separació o mancança (en definitiva, conceptes adversos), i que, fins i tot, ens pot incitar a fer una pregunta transcendental: finalment, Déu ha deixat d'existir?

L'obra comença amb una primera escena despietada, on es mostra la cruesa del maltractament de gènere i de la violació, i després evoluciona cap a camins una mica més esperançats (en què un altre gran argument, el de la immigració, hi té cabuda), i cap a àmbits en els quals sembla que s'encén un petit llum al final del túnel, però que finalment acaben abocats en la frustració. La duresa de la primera escena, que se'ns presenta en viu i en directe, es veu omesa, sobreentesa, en l'última, en què ens assabentem a través d'altres personatges que la protagonista, la dona maltractada, ha estat assassinada pel seu maltractador, el marit.

A partir d'aquell primer moment el llibre deixa de ser descriptiu, esquinçador, per a passar a ser reflexiu i implícit, tot amant amb un llenguatge molt poètic, amb un hàbit volgudament femení, amb una expressió increïblement suggeridora (es nota que l'autor, a més d'altres gèneres literaris, conrea també la poesia).

L'espai per a la reflexió és extens i dens, per exemple:

«Dona 2: I quin sentit té, el món?

Dona 1: Cap. No té cap sentit.

Dona 2: Com has dit que, amb la nena, li vas trobar sentit al món...

Dona 1: El de la supervivència. Som en aquest món per a sobreviure mentre siga possible. Per a provar de continuar-nos en els nostres fills...»

I després:

«Dona 1: L'última cosa que voldria donar jo és llàstima. Sempre he procurat dur el que m'ha tocat amb la major dignitat possible. I ja li dic jo a vostè que la dignitat existeix fins i tot en la merda, amb perdó.»

Així doncs, sembla com si l'autor ens demanara a crits: en un món que s'ha convertit en una trampa, en un espai que s'ha fet del tot insuportable, queda lloc per a l'esperança?

Estem davant, doncs, de la història d'una dona immigrada, maltractada pel seu marit, que intenta trobar una nova vida en un país avançat i lliure, però que li és estrany, i que finalment s'adona que fins i tot ací, on la vida sembla més esperançadora, més humana, també es veu humiliada i vexada, i acaba finalment sent víctima del mateix espai sense conhort.

«El secret de l'existència humana no només consisteix a viure, sinó també a saber per a què es viu», que va dir Dostoievski.

PREMI DE LA CRÍTICA CATALANA
DE NARRATIVA

L'home manuscrit

(Proa / Moll)

Manuel Baixauli

Presentació

Palau Robert 15 de maig de 2008

Joan Josep Isern

Bona tarda: No tinc gaire tirada a fer servir frases grandiloqüents aplicades als llibres que m'han agradat. Les veig més pròpies dels departaments de màrqueting, que amb això s'hi guanyen la vida. De vegades, però, la realitat s'imposa i deixa poc marge per l'especulació. Aleshores no em fa res fer afirmacions com la que ara, per començar aquesta presentació, deixaré anar: crec que *L'home manuscrit*, de Manuel Baixauli, és un dels llibres que perduraran d'entre els que es varen publicar l'any passat.

No és només una impressió personal. Hi ha més gent que ho pensa. A part del premi Mallorca de fa dos anys, aquest llibre porta guanyats fins ara quatre premis de la crítica (és a dir, premis que s'atorguen sense que ningú s'hi presenti i que es trien entre tot el que s'ha publicat l'any anterior). Són els premis següents, que esmento per ordre cronològic de concessió: Salambó; Crítica Catalana (que avui ens aplega aquí); Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (biennal i, per tant, projecta el seu veredict sobre els llibres apareguts en un període de 24 mesos); Escriptors Valencians; (...)

Un cas d'unanimitat com aquest em recorda el de 2002 amb *Societat limitada*, de Ferran Torrent –un altre escriptor valencià–,

que va monopolitzar la majoria dels premis de la crítica d'aquell any. Amb aquests precedents –i per les seves virtuts literàries de les quals ara miraré de fer una breu ressenya– *L'home manuscrit* s'incorpora amb tot mereixement al palmarès dels Premis de la Crítica Catalana. Un palmarès brillant i farcit de noms honorables, tal com ens ha comentat fa un moment el president de l'AELC.

Jo no sé si a vostès els passen coses així però a mi, quan vaig llegir el llibre de Manuel Baixauli –el mes d'agost de l'any passat–, em va passar una cosa similar a la que explica Holden Caulfield, l'entranyable protagonista d'*El vigilant en el camp de sègol*, de J. D. Salinger: «Sé que una pel·lícula o un llibre m'han agradat perquè quan els he vist m'agafen unes ganes boges de conèixer l'autor.» Confesso, però, que aquest contacte personal amb Manuel Baixauli –els correus electrònics, lògicament, no compten– fins ara ha estat més aviat estantís ja que la d'avui és la segona vegada que ens veiem les cares ell i jo. I per acabar d'explicar-ho tot diré que la primera va ser durant la Setmana del Llibre Català de fa un parell de mesos.

¿Qui és, doncs, Manuel Baixauli? Segons el «Qui és qui» el nostre home va néixer a Sueca un dia d'octubre de 1963. Té, doncs, 44 anys. És pintor i escriptor, ha estudiat Belles Arts i el seu ofici és fer de professor de pintura. Com ja he donat a entendre abans, en la seva bibliografia –curta, de moment– hi ha més premis que llibres. En proporció de set a tres, per ser més exactes.

Comencem pel principi. La seva estrena literària va ser un recull de seixanta-vuit contes molt breus –gairebé apunts, per emprar terminologia pictòrica– aplegats sota el títol *Espiral*. Va guanyar el premi Ciutat de Badalona / Països Catalans / Solstici d'Estiu (no em negaran que només el nom ja fa força patxoca) de 1998 i el mateix any (ara en fa deu, per tant) el llibre va sortir al carrer editat per Columna. La segona fita de la seva bibliografia, en aquest cas ja una novel·la, va obtenir també un premi. Més concretament

el Ciutat d'Alzira de 2001. L'obra va veure la llum els primers mesos de 2002 amb el nom de *Verso* i la va editar Bromera. Per cert, potser ho hauria de dir després però ja que ve a tomb ho comento ara i feina feta: a *Verso* ja s'hi detecten de manera incipient moltes de les claus de l'univers literari que Baixauli desenvolupa fins a l'apoteosi en aquest *L'home manuscrit* que avui festegem. Jo, si el meu amic Josep Gregori em vol fer cas, no m'hi pensaria gens a reeditar aquest llibre que prefigura tot el que ara ja sabem –i admirem– de l'autor. Baixauli és home de gustos lloables: en una recent entrevista –publicada a *La Vanguardia*– definia la literatura com una lluita contra l'oblit. Una lluita inútil –perquè sempre l'acabem perdent– però alhora apassionant. I a continuació esmentava referents d'aquesta lluita del creador contra l'oblit tan respectables –i tan monumentals– com les *Variacions Goldberg* de Bach, els frescos de Piero della Francesca, la *Comèdia* del Dant, *Crim i càstig* o l'*Ordet*, de Dreyer. En la mateixa entrevista explicava també que *L'home manuscrit* no és pas una excursió programada, amb totes les possibles eventualitats ja cobertes, sinó un viatge al desconegut. I em sembla que aquesta condició d'itinerari imprevisible, sorprenent, és precisament el que fa que aquesta novel·la sigui tan insòlita (tan «original», si em permeten l'expressió un pèl gastada per l'ús inadequat).

De què va *L'home manuscrit*? Potser un cop arribat aquí el més lògic fóra que aquest presentador els fes cinc cèntims de l'argument. No ho faré, però. I m'emparo en el que deia el meu amic Sebastià Alzamora en un article a l'*Avui* l'octubre de l'any passat: «És una d'aquestes novel·les tan meravellosament literàries que resulta molt més fàcil i recomanable llegir-la que provar de fer-ne una sinopsi.» En tot cas el que sí que diré és que, tot i l'existència d'un fil d'intriga que vertebrava la tensió i la intenció de tot el relat, estem davant d'un llibre en el que més que «passar-hi coses» hi circulen les idees. Una virtut, val a dir-ho, no gens habitual en els temps que corren.

Ja he dit que renuncio a explicar l'argument de *L'home manuscrit* i que prefereixo entrar en els nombrosos aspectes ètics i estètics –morals i formals– en els quals el llibre excel·leix. Apel·lo, doncs, al que va escriure Joan Garí a la revista *El Temps* el mes d'agost de l'any passat. Parlo, per tant, del que va ser una de les primeres crítiques –si no la primera– que el llibre va suscitar: «... m'ha fet la sensació que Manuel Baixauli sent un respecte reverencial per la literatura. En un món en què ningú no creu en res –especialment els escriptors– la seva fidelitat a la vella noblesa de les paraules té alguna cosa d'entranyable, com la ingenuïtat de creure en els Reis d'Orient no per badoqueria, sinó per intrepidesa.»

Què hi trobem, doncs, en la lectura de *L'home manuscrit*? En primer lloc, com he dit abans, ens trobem amb un llibre intel·ligent i alhora amè a les mans. No és poc. He parlat fa un moment del fil d'intriga que es descabdella en la primera pàgina: el narrador acaba de rebre una cita misteriosa que intueix que serà molt important. Una cita, a més a més, per a una data molt concreta: la del seu quarantè aniversari. Les cartes són damunt la taula. La partida ha començat... I tot això se'ns explica amb una prosa fluïda, rítmica i de gran eficàcia comunicativa. I, a més a més, amb una paleta expressiva d'ampli espectre perquè a *L'home manuscrit* el lector trobarà contes, reportatges periodístics, fotografies, dramatúrgia, reflexió i humor. Poesia i quotidianitat. Els mil registres de la vida.

Segurament molts de vostès hauran llegit que Baixauli es defineix com a re-escriptor, més que escriptor. Ell mateix ho posa en boca del seu protagonista: «Insisteixo: no crec en les primeres versions; escriure des del present, només, implica indefectiblement estretor de mires, manca de perspectiva que cal corregir amb revisions futures.» I una mica més endavant rebla definitivament la idea: «He esdevingut re-escriptor, escalafó superior a l'escriptor.». Estem, doncs, davant d'una novel·la que cal llegir a poc a poc, atentament. I, sobretot, rellegir. Una novel·la que respecta la intel·ligència del

lector i li demana la participació activa. Així doncs, el cercle es tanca: tenim un text sobre la re-escriptura que es gaudeix en totes les seves múltiples dimensions en les successives re-lectures. El text d'un autor que creu en la dimensió creativa de la lectura. Ni més ni menys.

Hi ha un parell d'idees-força que sostenen l'estructura de *L'home manuscrit*. Dues idees lligades, com no podia ser altrament, a la funció de la literatura. La primera és la idea salvífica del fet d'escriure. La literatura com a element que ens salva. Al protagonista de *L'home manuscrit* se li moren els pares en un accident de cotxe quan ell té 15 anys. Davant seu se li planteja la necessitat d'adoptar la primera gran decisió de la seva vida: quedar-se a viure sol al poble o anar a casa d'uns oncles a la ciutat. Ell triarà la solitud i cada vegada que en la seva vida es presenti la possibilitat d'una cruïlla trobarà un refugi molt especial –i permetin-me que no sigui més explícit– en la literatura. La segona idea ja l'he esmentada fa una estona: la literatura com a antídoto de l'oblit. Però també com a eina de coneixement que ens permet explorar què hauríem pogut ser si al llarg de la nostra vida haguéssim pres decisions diferents a les que hem adoptat.

He parlat de dues idees i m'adono que faig curt. N'hi ha més. Per exemple, el concepte de la literatura com a element ordenador del caos. Un concepte que no es contradiu amb la necessària passió creativa. I aquí és, precisament, on entra en escena el Dietari, la magna obra a la qual el protagonista de *L'home manuscrit* dedicarà tots els seus esforços. Per això escriu el següent: «El dietari, la forma menys postissa d'escriptura. Tot el que un escriu és suc biogràfic, legítima defensa, crit metoditzat...» I una mica més endavant la sentència final: «La vida no és un aparador de documents, sinó tot el que queda al marge. El Dietari parla dels marges.»

Un Dietari, però, no infinit, no il·limitat. Ben al contrari; serà a través de la re-escriptura d'aquest Dietari –una re-escriptura basada en la condensació, no pas en l'acumulació– que el protago-

nista assolirà la plenitud. Com la vida, doncs, que mai s'atura, que sempre està en perpètua evolució, que –com la mar del poeta– sempre recomença, l'escriptura troba el seu sentit final en la re-escriptura. I més exactament en la percaça de l'essencial, en l'esforç de reduir deu mil pàgines a un miler, un miler a un centenar... i així fins a poder arribar a la frase ideal, a la paraula perfecta que ens acaba salvant. Aquest és el trajecte del narrador de *L'home manuscrit*, aquest el seu programa de vida. També podria parlar de la literatura com a via per assolir l'inabastable. I en aquest punt les referències que Baixauli fa servir són inequívokes perquè *L'home manuscrit* és també un homenatge a un dels escriptors secrets de la nostra literatura. Em refereixo a Josep Palàcios, també de Sueca. Un autor que personifica totes les virtuts que el protagonista de la novel·la que avui festegem persegueix de manera ideal.

Escriptor secret, allunyat volgudament dels cercles habituals de l'ofici d'escriure, al voltant de Palàcios –per mitjà d'un personatge que en el llibre es diu, senzillament, «Escriptor»– trobarem un dels episodis més evidents d'aquesta assumpció de l'inabastable que és la literatura: en un moment determinat el protagonista de *L'home manuscrit* el perseguirà infructuosament per fer-li una entrevista per al Butlletí de l'Institut on estudia. I després de molts esforços acabarà escrivint una entrevista totalment inventada.

Només un detall per confirmar la condició de perfecte mecanisme de rellotgeria on tot rutlla i tot quadra que és *L'home manuscrit*. El tenim en el text del colofó de l'únic llibre de Josep Palàcios que ha tingut una distribució comercial convencional –em refereixo a *alfaBet*, editat per Empúries l'any 1989– que diu: «L'editor, que és qui vol tenir l'última paraula, em diu: “Encara que no tenim costum de posar-ne, redacta tu també el colofó, perquè no quedi cap fil solt ni hi hagi dubte que el llibre s'ha acabat.” El redacto: “Acabada de fer aquesta segona versió d'*alfaBet* la vigília del 20 de març de 1989, començament de l'any 52 de l'Era Definitiva, dia en el qual n'emprenc la tercera.”» Vet aquí, doncs, el secret de Josep

Palàcios, un altre reescriptor. Una de les dimensions més suggestives de *L'home manuscrit* és la seva condició de novel·la plena d'imatges i d'ecos. Conta Baixauli que la primera percepció del microcosmos que acabaria construint li va venir donada per la imatge –real o somiada– d'un casalot abandonat enmig del camp –finestres esbatanades, herbes pertot– amb les parets de les cambres plenes de textos escrits amb llapis i amb una lletra molt menuda. Però no hi ha només aquesta imatge. De fet, *L'home manuscrit* es podria definir com una col·lecció de col·leccionistes. El narrador omple les parets de casa seva amb imatges: autoretrats de Rembrandt, fotografies d'infants acabats de morir... i un dels personatges del llibre col·lecciona onades convenientment fixades no pas amb un retrat sinó amb una descripció literària.

I al costat de les imatges una col·lecció d'ecos que es van repetint al llarg del llibre, referències que van i que tornen per ajudar-nos a trobar punts inamovibles enmig del caos: una veu de grava remoguda, un personatge que va a pescar tots els dies, un altre que camina contínuament per una platja vestit amb un xandall, una noieta amb cues que de tant en tant se les posa a la boca o un escriptor que té un pou al rebedor de casa seva perquè «sense pou, sense abismes, no hi ha literatura».

Hi ha moltes frases que Baixauli deixa caure aquí i allí amb la intenció d'anar empedrant el camí per on circula el lector. Ja n'he dit unes quantes. En dic una més, sempre a favor de la literatura: «Imaginar o recordar, heus aquí el dilema. Tot acte guanya en la prefiguració o el record.»

I acabo ja. Com poden veure *L'home manuscrit*, de Manuel Baixauli, és un llibre que dona molt joc. I aquí és on em sembla que rau la virtut que fa que, més enllà del que la crítica hagi pogut anar opinant en els diferents diaris i revistes del nostre país, cada vegada hi hagi més lectors anònims que gaudeixen d'aquest llibre tan singular. Se li pot dir de moltes maneres però a mi m'agrada definir-lo com un text que dignifica el paper del lector. Un text que

ens ve a dir que mentre hi hagi un sol lector disposat a fer-se seva la història que se li està explicant i a mantenir-la ben viva en el seu Magatzem de la Memòria estarem salvats.

Manuel Baixauli ha escrit un llibre que es queda arrapat en la nostra memòria. Un llibre valuós i savi. Inoblidable, vaja.

Moltes gràcies.

PREMI DE LA CRÍTICA CATALANA
DE POESIA

Casa de misericòrdia

(Proa)

Joan Margarit

Els escenaris de la memòria contra la intempèrie

(Presentació al Palau Robert, 15 de maig de 2008)

Josep Ballester

Un autor amic de Tolkien, encara que no tan cèlebre, va escriure *Un dol observat*, llibre bastant insòlit, una espècie d'anotacions curtes al voltant de la poetessa Helen Joy Davison Grehan, la seua esposa. Clive Staples Lewis, que és com li deien a aquest escriptor i professor, aborda l'etapa de la seua vida que reconstrueix la pel·lícula *Shadowlands* en versió original i *Tierras de penumbra* en versió a l'Estat espanyol, protagonitzada per Anthony Hopkins i Debra Winger. Les reflexions íntimes sobre el buit, el record i el sofriment que ha provocat la desaparició de manera sobtada de la persona que més s'estima. Esbossa la desraó que ens pot governar. En el film que retrata l'encontre intel·lectual i amorós entre tots dos apareix un estudiant, bastant díscol, que s'adorm a les classes del professor universitari, ja que aprofita les hores de la nit per a llegir d'una manera compulsiva, i a la pregunta de, per què llegim? contesta sense dubtar-ho un moment, «llegim per a saber que no estem tots sols». No és l'única resposta possible és clar, però sí una penetrant radiografia d'algunes ànimes que habitem aquest món. El llibre de Joan Margarit, *Casa de misericòrdia*, no sols m'ha recordat aquests personatges, aquestes vides, aquestes circumstàncies,

sinó que m'ha fet pensar com la bona poesia, encara que d'una manera humil, assossegada, sense grans escarafalls, ens pot ajudar a saber que no estem sols, que no som a la intempèrie davant dels sotracs, de les inclemències amb què, de tant en tant, ens obsequia la vida.

Aleshores, on buscar aixopluc quan la tempesta ens cau a sobre? Com ens refugiem del dolor, de les malalties, de la mort? Quan una nit brutal que s'obri fosca i ens obri en canal per la meitat pel dolor, com ens ho fem? És cert que la poesia, la literatura, la música és poca cosa, però és millor que no res. Les Cases de Misericòrdia eren unes institucions de la postguerra que acollien nens orfes i gent necessitada. Eren indrets molt durs, severs, sovint fregaven la maldat, però a sol i serena era molt pitjor. Això explica que malgrat tots els malgrats, les viudes dels homes afusellats, els perdedors a la fi de la Guerra d'Espanya maldessen per fer-hi entrar els fills que no podien mantenir. Ja se sap com van ser les circumstàncies per als perdedors. «*Una represión aplastante cualitativa y cuantitativamente, planificada y certera, dirigida contra toda posible oposición de conducta o ideología*», com apuntava un destacat falangista de l'època.

La poesia segons Joan Margarit: potser serveix de poc, però la vida sense els versos seria encara més espantosa. «No hi ha res més. La poesia és ara/ la darrera casa de la misericòrdia.»

El poeta de Sanaüja assumeix, seré, sense ràbia, amb contenció la proximitat de la vellesa i, així mateix de la mort. On s'evocuen records de la infantesa, dels pares, de la filla, d'uns paisatges de la memòria com una espècie d'antídot contra l'oblit:

«Darrere els vidres foscos hi ha els avets
negres, immòbils, com si fossin prínceps,
en la nit de Nadal. Està nevant.
El reflex de les flames de la llar
ens va acariciant amb mà invisible.

És un record, menteix, perquè les coses
en la vida no passen com als contes.
Malgrat això, són útils els records,
perquè així somiem que ens acompanyen
els morts, els nostres morts.
Tu tens els teus. Jo els meus.
Però la noia és de tots dos.
Som un a cada banda d'una tomba.»

Hi ha una tristesa lúcida en Margarit, una intel·ligència desencantada que no té cap por de dir les coses pel seu nom (la mort, la vellesa, la por cap al present sense futur), i que el seu escrutini demoledor, de vegades, salvatge, rescata el que és essencial: la memòria, la bellesa terrible del món i l'estima:

«No són coses de vells. Ni desviacions.
És el pinyol rogenic, negrós i dur
del préssec que, afamat, ja m'he menjat
però que encara escuro dins la boca
conservant la dolçor del teu amor»

El nostre poeta amb un to pausat, però amb una fortalesa moral a tota prova, com cisellada sobre pedra picada, no perdona l'engany, alimentat de les falses il·lusions que emmascaren el sentit de l'existència («Els antidepressius són pesticides. / Sempre són falsos els finals dels contes, / perquè no es suïcidin els infants.») Som naufragats, inevitablement, a la deriva i la nostra taula de salvació sols pot ser el fet creatiu. En tota l'obra de Margarit, la por, és present, però, potser en aquest darrer llibre és més palesa. Un monstre que et rosega per dins. Contra ella sols pots lluitar amb el coneixement, per aigualir-la, per rebaixar-la, però sense remei, sempre hi serà. L'enemic no és la mort, sinó la por a la mort. El que ens paralitza, el que ens destrueix.

Quan fa acte de presència el vendaval que ens fa trontollar, ens adonem de com de fràgil és el nostre equilibri i com sense saber-ho et trobes a la intempèrie. Kateb Yacine, un dels poetes algerians contemporanis més emblemàtics, comparava sovint el poeta amb un boxador, potser fos perquè estava disposat a rebre cops com també, encara que molt menys com tots sabem, a donar-los. Així mateix la imatge expressava, d'altra banda, tant l'entusiasme de les victòries per punts com el desencant de les derrotes per ko. No és cap solució, però quan t'empares en la poesia, en la literatura, en l'art, en la meditació personal, en aquesta manera d'autoconèixer-te, i de conèixer els altres, ens ajuda a ser un poc millor, fins i tot, pots suportar-ho millor. Aquest coneixement, la raó ens adverteix que res no hi podrà perdurar per molt que ens hi esforcem. Contra aquest desert, l'única lluita és l'escriptura, la lectura de la qual parlavem fa un moment, els afectes, els records, els moments viscuts... ja que el pas del temps, l'oblit, sense remei ens devora. Per tant, ens queda navegar amb dignitat entre les batusses de la vida, com molt bé fa i ens mostra el llibre de Joan Margarit. Ens ajuda a saber que no estem tots sols. I no és ben poca cosa.

Moltes gràcies.

